

УДК: 330.3:658.5

Кравченко Марина Олегівна

*доктор економічних наук, професор,
декан факультету менеджменту та маркетингу
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Kravchenko Maryna

*Doctor of Economics, Professor,
Dean of the Faculty of Management and Marketing
NTUU "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*
ORCID: 0000-0001-5405-0159

Вовк Олексій Анатолійович

*аспірант кафедри менеджменту підприємств
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Vovk Oleksii

*Postgraduate Student of the Department of Management of Enterprises
NTUU "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*
ORCID: 0000-0002-0214-9856

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-10-10436

КЛАСТЕРНИЙ РОЗВИТОК ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ НОВИХ БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВ У КОРПОРАТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

LUSTER DEVELOPMENT AS A MECHANISM FOR THE FORMATION OF NEW BUSINESS INITIATIVES IN CORPORATE ENTREPRENEURSHIP

Анотація. Вступ. Поглиблення глобалізаційних процесів, динамічні зміни в світовій економіці та необхідність адаптації бізнесу до нових викликів ринку актуалізують питання вивчення особливостей кластерного розвитку на засадах корпоративного підприємництва. Кластерний розвиток як основа для формування нових бізнес-ініціатив у корпоративному підприємстві створює основу для синергії між промисловими підприємствами, науковими установами та державними інституціями, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності, оптимізації ресурсів, впровадженню інновацій у технологіях й управлінні та підвищенню загальної продуктивності.

Важко переоцінити важливість теми дослідження, оскільки кластери, як система, створюють можливості для промислових підприємств не тільки існувати в умовах економічної нестабільності, розвитку цифрових технологій та посилення міжнародної конкуренції, але й пристосовуватись до цих викликів, підвищуючи конкурентоспроможність промисловості та забезпечуючи її сталий розвиток.

Мета. Обґрунтування необхідності стимулювати кластерний розвитку машинобудівних підприємств для формування нових бізнес-ініціатив у корпоративному підприємстві в умовах глобальних викликів та економічної невизначеності зовнішнього середовища функціонування складає основну мету проведеного дослідження.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети було використано такі методи, як методи аналізу, формалізації й синтезу для теоретичних узагальнень щодо розуміння корпоративного підприємництва та формування алгоритму корпоративного підприємництва в системі кластерного розвитку та метод логічного узагальнення результатів у контексті формулювання висновків до роботи. Теоретичним підґрунтям стали роботи вітчизняних та іноземних науковців.

Результати. В результаті проведеного дослідження було розкрито особливості алгоритму формування корпоративного підприємництва між машинобудівними підприємствами в системі кластерного розвитку. Запропоновано модель кластерного розвитку машинобудівних підприємств яка сприятиме формуванню нових бізнес ініціатив у корпоративному підприємстві.

Перспективи. В подальших дослідженнях пропонується зосередити увагу на особливостях формування організаційно-економічного механізму забезпечення кластерного розвитку корпоративного підприємництва для обґрунтування

реалізації необхідних управлінських дій, що будуть спрямовані на якісну організацію взаємодії між суб'єктами кластеру з метою досягнення стабільного економічного розвитку в умовах глобальних викликів з урахуванням передумов, принципів розвитку та факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Ключові слова: кластер, кластерний розвиток, управління, корпоративне підприємництво, інновації, підприємницька діяльність.

Summary. Introduction. Deepening globalization processes, dynamic changes in the global economy, and the need for business to adapt to new market challenges make it important to study the peculiarities of cluster development based on corporate entrepreneurship. Cluster development as a basis for the formation of new business initiatives in corporate entrepreneurship creates a basis for synergy between industrial enterprises, research institutions and government institutions, which contributes to increased competitiveness, resource optimization, innovation in technology and management, and overall productivity.

Purpose. The main purpose of the study is to substantiate the need to stimulate the cluster development of machine-building enterprises in order to form new business initiatives in corporate entrepreneurship in the context of global challenges and economic uncertainty of the external environment.

It is difficult to overestimate the importance of the research topic, since clusters as a system create opportunities for industrial enterprises not only to exist in the face of economic instability, the development of digital technologies and increased international competition, but also to adapt to these challenges, increasing the competitiveness of industry and ensuring its sustainable development.

Materials and methods. To achieve this goal, the following methods were used: methods of analysis, formalization and synthesis for theoretical generalizations on understanding corporate entrepreneurship and forming an algorithm for corporate entrepreneurship in the cluster development system, and the method of logical generalization of results in the context of formulating conclusions to the paper. The theoretical basis is the work of domestic and foreign scholars.

Results. As a result of the study, the features of the algorithm for the formation of corporate entrepreneurship between machine-building enterprises in the system of cluster development have been revealed. A model of cluster development of machine-building enterprises has been proposed that will facilitate the formation of new business initiatives in corporate entrepreneurship.

Discussion. In further research, it is proposed to focus on the peculiarities of forming an organizational and economic mechanism for ensuring the cluster development of corporate entrepreneurship to substantiate the implementation of the necessary management actions aimed at the quality organization of interaction between cluster entities in order to achieve sustainable economic development in the face of global challenges, taking into account the prerequisites, principles of development and factors of the internal and external environment.

Key words: cluster, cluster development, management, corporate entrepreneurship, innovation, entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. Машинобудівна галузь України відіграє визначальну роль у повоєнній відбудові країни, оскільки є забезпечувальним напрямком високотехнологічної промисловості, що впливає на загальну продуктивність праці, підвищення конкурентоспроможності та підтримку інших галузей промисловості. Незважаючи на зовнішні загрози, викликані наслідками тривалої пандемії та повномасштабним вторгненням, машинобудівна промисловість стала одним з найбільших рушіїв розвитку та стабілізації економіки країни за останні роки.

Детальний аналіз тенденцій розвитку машинобудівних підприємств дає змогу зробити висновки про наявність проблем, пов'язаних з використанням застарілої матеріально-технічної бази, недостатнім рівнем платоспроможності вітчизняних замовників, неефективної державної політики, низьким рівнем інвестицій та зниженням кількості кваліфікованих кадрів, що пов'язано з ситуацією в країні. Тому, постає нагальна необхідність у пошуку ефективних рішень для забезпечення стійкого розвитку машинобудівних підприємств в умовах глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики кластерного розвитку присвячена велика кількість публікацій як інозем-

них так і вітчизняних науковців. Термін «кластер» вперше було застосовано професором М. Портером, який зробив значний вклад в розвиток цього напрямку дослідження. Серед інших науковців також варто Д. Харта, Р. Мартіна, Й. Шумпетера. Функціонуванням і розвитком кластерів також займалися такі українські вчені, як О. І. Амоша, В. О. Бараннік, К. О. Лаврухіна, В. В. Мельник та інші.

Теоретичні аспекти корпоративного підприємництва аналізувались у працях Сопотун Н., Лігоненко Л., Мислюк В., Kuratko D., Morris M., Covin J., Stachel R., Mussante L. та ін.

Визнаючи значний внесок науковців у вивченні питань кластерного розвитку та управління підприємницькою діяльністю, слід підкреслити, що машинобудівні підприємства мають значний потенціал для розвитку в сучасних умовах. Водночас існує низка перешкод, які необхідно враховувати. Це зумовлює потребу в подальшому вдосконаленні, уточненні та розширенні теоретичних та прикладних аспектів кластерного розвитку машинобудівної галузі, а також адаптації підприємств до ринкових вимог шляхом корпоративного підприємництва.

Метою статті є обґрунтування необхідності стимулювання кластерного розвитку машинобудівних

підприємств на засадах корпоративного підприємництва в умовах глобальних викликів та економічної невизначеності зовнішнього середовища функціонування.

Матеріали і методи. Теоретичною основою для проведення дослідження стали положення теорії кластерного розвитку, загальнонаукові теорії управління, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених з питань корпоративного підприємництва модернізації та кластерного розвитку промислових підприємств.

Для досягнення мети роботи було застосовано низку методів, серед яких: *методи аналізу, формалізації й синтезу* (для теоретичних узагальнень щодо розуміння корпоративного підприємництва та формування алгоритму корпоративного підприємництва в системі кластерного розвитку); *логічного узагальнення результатів* (у контексті формулювання висновків дослідження).

Виклад основного матеріалу. Функціонування вітчизняних промислових підприємств в умовах високої невизначеності, що пов'язано з військовим станом в країні та необхідністю повоєнного відновлення, ставить перед ними важку задачу не лише виживання, але й швидкої адаптації до критичних змін, задоволення потреб ринку та стійкого розвитку. Тому, для забезпечення конкурентних переваг на ринку, підприємства повинні бути не просто послідовниками, а реформаторами, які задають темп та створюють нові тенденції розвитку.

У цьому контексті, важливістю набуває корпоративне підприємництво, оскільки воно розглядається як багатогранне соціально-економічне явище, що включає інноваційну, інвестиційну та соціальну діяльність і виступає потужним рушієм креативних підходів до вирішення проблем та впровадження інновацій, стратегічного розвитку підприємств різного розміру та форми власності. Завдяки корпоративній підприємницькій діяльності організації здатні керувати або оперативно коригувати постійно мінливі ринкові переваги [3]. Корпоративне підприємництво передбачає використання інноваційних підходів у всіх аспектах, що сприяє перетворенню інновацій в цінність для бізнесу. Корпоративне підприємництво розглядають у двох контекстах [1; 3]:

- як цілеспрямоване оновлення та переосмислення діяльності підприємства з метою покращення ринкових позицій (наприклад, реорганізація, трансформація бізнес-моделі, корпоративний венчурінг тощо);
- як оновлення та переосмислення діяльності підприємства внаслідок власної розробки та впровадження інновації (розробка нових продуктових ліній, процесів виробництва тощо).

Корпоративне підприємництво включає сукупність передумов та відносин, які забезпечують інституційну реалізацію підприємницьких цілей, розроблених усередині існуючої бізнес-системи [2].

В межах цієї системи формуються умови, що сприяють реалізації інноваційних підприємницьких ідей шляхом комерціалізації знань і досягнень, залучення наявного інтелектуального капіталу.

Розглянувши різні підходи [1–6] до розуміння корпоративного підприємництва, дійшли висновку, що в сучасних умовах корпоративне підприємництво варто трактувати як багатовимірну концепцію, що передбачає створення нових бізнес-одиниць у межах стабільно діючих організацій шляхом ідентифікації та використання наявних можливостей, спрямованих на розроблення інноваційних продуктів або послуг та формування абсолютно нових ринків.

Реалізація корпоративного підприємництва в системі кластерного розвитку має певний алгоритм формування та складається з трьох основних фаз (рис. 1).

Фаза 1. Пояснює вхідні дані, необхідні для сприяння підприємницьким можливостям в існуючих організаціях, які призводять до підприємницьких дій, спрямованих на реалізацію корпоративного підприємництва. Фаза вхідних даних алгоритму включає аналіз зовнішніх та внутрішніх активаторів, які виявляють підприємницькі можливості існуючих підприємств та загрози зовнішнього середовища для участі в різних видах діяльності в межах кластеру.

Фаза 2. На цій фазі здійснюється пояснення особливостей використання підприємницьких можливостей для формування певної підприємницької поведінки. Розуміння підприємницької поведінки дозволяє перейти до реалізації корпоративного підприємництва (фаза 3). Корпоративна стратегія та аспекти, пов'язані з людськими ресурсами, включені для того, щоб показати, як ці аспекти сприяють підприємницьким діям на існуючих підприємствах.

Заключним етапом алгоритму є **Фаза 3.** На цьому етапі реалізація корпоративного підприємництва пояснюється з точки зору корпоративної стратегії, інновацій та венчурного інвестування. Кожна фаза враховує контекст, в якому відбувається діяльність. Кожен контекст застосовується до трьох фаз і впливає на вхідні дані, процес і результат корпоративного підприємництва.

Сформований алгоритм пояснює складність реалізації корпоративного підприємництва з огляду на контекст, в якому функціонують промислові підприємства.

Кластерна форма організації діяльності призводить до створення особливої форми інновації — «сукупного інноваційного продукту», який є результатом діяльності декількох підприємств або дослідницьких інститутів. Об'єднані в кластер підприємства формують не випадкову концентрацію різноманітних наукових і технологічних винаходів, а певну систему поширення нових знань і технологій [7]. Ще однією важливою умовою такої організації діяльності є формування сукупності стійких зв'язків між усіма учасниками кластеру та створення ефективного ланцюга доданої вартості.

Аналіз світового досвіду кластероутворення дає змогу зробити висновок про те, що об'єднання промислових підприємств у кластери створює для них нові можливості як на внутрішньому так

і на зовнішньому ринках, сприяє технологічному прогресу, оптимізації використання ресурсів та стійкому економічному розвитку в умовах глобальних викликів.

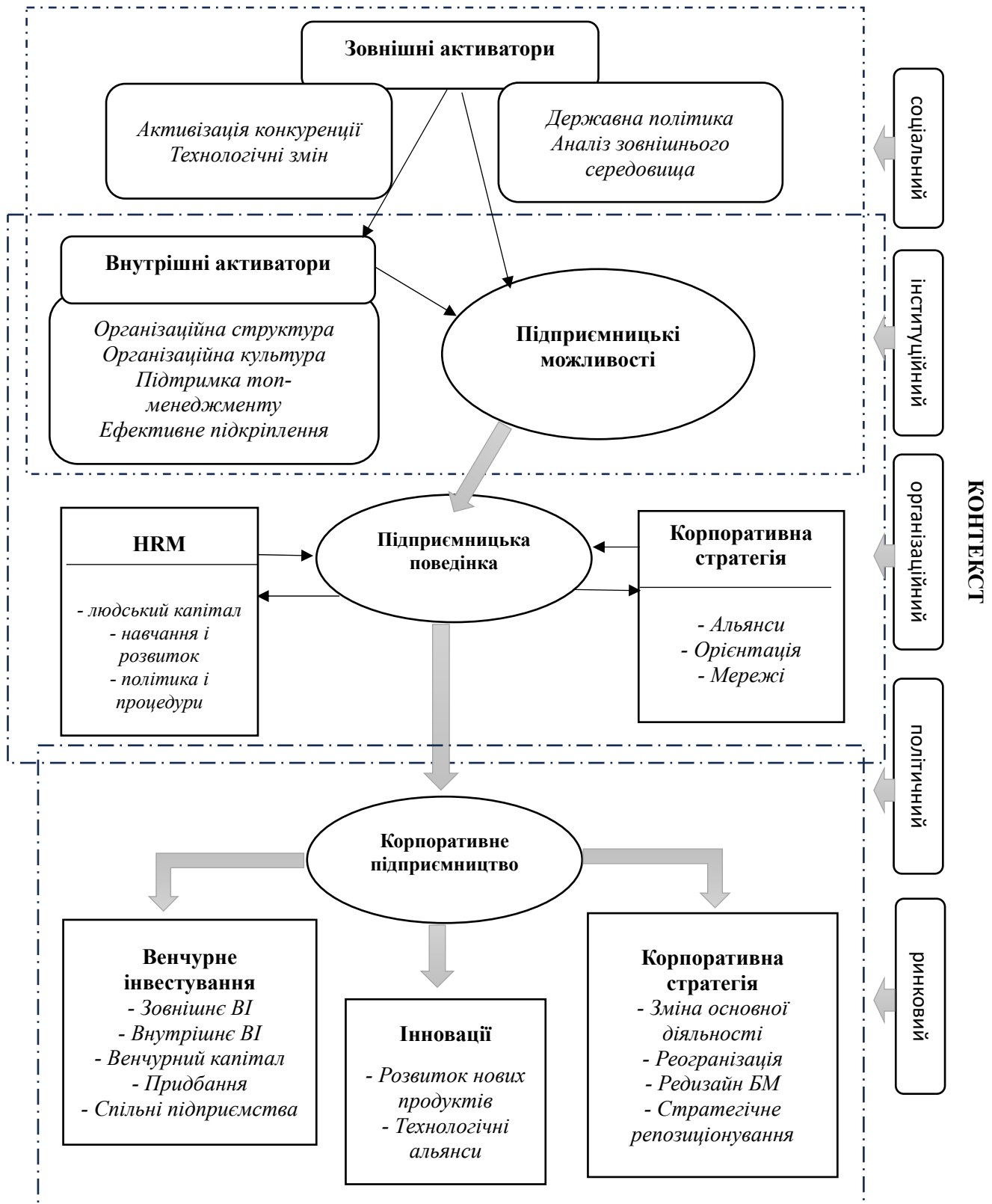

Рис. 1. Алгоритм формування корпоративного підприємництва в системі кластерного розвитку
 Джерело: сформовано автором

Побудова кластерної моделі розвитку на засадах корпоративного підприємництва потребує координації зусиль підприємств, організацій та зацікавлених сторін для створення синергетичних ефектів і підвищення конкурентоспроможності кожного учасника моделі (рис. 2).

Елементами моделі є складові, що у взаємозв'язку створюють синергію. Розглянемо ці елементи детальніше:

Внутрішнє середовище кластеру формують промислові підприємства, результатом взаємодії яких є створення інноваційних проектів або спільних підприємств на засадах корпоративного підприємництва. Враховуючи той факт, що всі підприємства працюють з ресурсними обмеженнями, а в умовах глобальних викликів відбувається їх інтенсифікація, взаємодія на засадах корпоративного підприємництва дозволяє оптимізувати використання ресурсів підприємств кластеру шляхом їх об'єднання для комерціалізації результатів діяльності.

Зовнішнє середовище кластеру складається з таких груп зацікавлених сторін, як державні органи влади (зацікавлені у зниженні рівня безробіття, збільшенні надходжень до бюджету та розвитку регіонів); фінансові установи та інвестори (забезпечують фінансування діяльності кластеру, інвестуючи у проекти та спільні підприємства); наукові, освітні та науково-дослідні установи (сприяють розвитку кластеру шляхом підготовки кваліфікованих кадрів, реалізації дослідницьких проектів та сприяння розвитку та впровадження інновацій); громадські організації та місцеві спільноти (сприяють підвищенню рівня соціальної відповідальності підприємств кластеру); постачальники (забезпечують вхідними ресурсами для комерціалізації результатів спільних проектів або підприємств); споживачі (кінцеві користувачі результатів інноваційної діяльності кластеру,

які впливають на розвиток кластерів через власні потреби, які спонукають до підвищення якості та впровадження нових продуктів).

Точкою входу є формування попиту на продукт, що спонукає підприємства до впровадження інноваційної діяльності та задоволення попиту). Вихідною точкою вважатиметься пропозиція у вигляді кінцевого продукту, який пропонують спільні підприємства кластеру.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи результати проведеного дослідження варто зазначити, що кластерний розвиток є одним з найефективніших способів формування нових бізнес-ініціатив у корпоративному підприємстві. Використання кластерного розвитку на засадах корпоративного підприємництва в умовах глобальних викликів дозволить підвищити ефективність діяльності машинобудівних підприємств та вийти на глобальний рівень побудови ланцюгу доданої вартості. Синергія між промисловими підприємствами, науковими установами та державними інституціями дозволить нівелювати проблему обмеженості ресурсів створюючи інноваційні проекти або спільні підприємства і сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та загальної продуктивності.

Серед перспектив подальших досліджень варто зосередити увагу на особливостях формування організаційно-економічного механізму забезпечення кластерного розвитку корпоративного підприємства для обґрунтування реалізації необхідних управлінських дій, що будуть спрямовані на якісну організацію взаємодії між суб'єктами кластеру з метою досягнення стабільного економічного розвитку в умовах глобальних викликів з урахуванням передумов, принципів розвитку та факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Література

1. Сопотун Н. Корпоративне підприємництво – інноваційні пропозиції та проактивність працівників як підґрунтя для досягнення конкурентних позицій на ринку. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. № 21. С. 186-198. doi: <https://doi.org/10.30977/PPV.2226-8820.2018.21.0.186>.
2. Лігоненко Л. О., Мислюк В. С. Корпоративне підприємництво: стан, організаційний дизайн, проблеми і перспективи розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 3. С. 131–154. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001341875> (дата звернення: 15.10.2024).
3. Kuratko D. F., Morris M. H., Covin J. G. Corporate Entrepreneurship: Corporate Entrepreneurship: A Critical Challenge for Research and Teaching. 2015. doi: 10.1002/9781118785317.weom030017.
4. Nielsen J. E. Corporate entrepreneurship, organizational learning and knowledge implementation. *Ekonomski horizonti*. 2015. № 17 (3). P. 203–217. doi: 10.5937/ekonhor1503203e.
5. Aragaw Z. G., Haag K., Baù M. Contextualizing corporate entrepreneurship: a systematic review and future research agenda. 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08985626.2024.2341886#d1e152> (дата звернення: 15.10.2024).
6. Stachel R., Mussante L. Corporate Entrepreneurship: Innovation in Global, Corporate Environments. *Innovation. Research and Development for Human, Economic and Institutional Growth*. 2023. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/87197> (дата звернення: 15.10.2024).

7. Степанова А. Інноваційний кластер як перспектива розвитку української економіки. *Європейські студії в університетах України*. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/340940895_Innovacijnij_klaster_ak_perspektiva_rozvitku_ukrainskoi_ekonomiki (дата звернення: 15.10.2024).

References

1. Sopotun N. (2018). Corporate entrepreneurship — innovative proposals and employee proactivity as a basis for achieving competitive positions in the market. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. № 21. pp. 186–198. doi: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2018.21.0.186> [in Ukrainian].
2. Lihonenko L. O., Myslyuk V. S. (2021). Corporate entrepreneurship: state, organizational design, problems and prospects of development. *Economics and forecasting*. № 3. pp. 131–154. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001341875> [in Ukrainian].
3. Kuratko D. F., Morris M. H., Covin J. G. (2015). Corporate Entrepreneurship: Corporate Entrepreneurship: A Critical Challenge for Research and Teaching. doi: 10.1002/9781118785317.weom030017.
4. Nielsen J. E. (2015). Corporate entrepreneurship, organizational learning and knowledge implementation. *Ekonomski horizonti*. № 17 (3). pp. 203–217. doi: 10.5937/ekonhor1503203e.
5. Aragaw Z. G., Haag K., Baù M. (2024). Contextualizing corporate entrepreneurship: a systematic review and future research agenda. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08985626.2024.2341886#d1e152>.
6. Stachel R., Mussante L. (2023). Corporate Entrepreneurship: Innovation in Global, Corporate Environments. Innovation. *Research and Development for Human, Economic and Institutional Growth*. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/87197>.
7. Stepanova A. (2016). Innovation cluster as a prospect for the development of the Ukrainian economy. *European Studies in Ukrainian Universities*. URL: https://www.researchgate.net/publication/340940895_Innovacijnij_klaster_ak_perspektiva_rozvitku_ukrainskoi_ekonomiki [in Ukrainian].